

KÜLTÜR MERKEZLERİNİN ERİŞİLEBİLİRLİĞİ; ANKARA'DA BİR ARAŞTIRMA

Accessibility of Cultural Centers; A Research in Ankara

Merve Şahika ERKAN¹, Ayşe Gülce KARAKAYA²

ÖZET

Toplumsal gelişmenin temeli olan kültür ve buna bağlı olarak kültür mekanları; toplumsal hayatın işleyişinin açıkça gözlemlenebildiği, çeşitli kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gerçekleştirildiği, entelektüel birikimin artmasını destekleyici etkinliklere ev sahipliği yapan mekanlardır. Bu anlamda bu alanların, toplumun tüm fertlerinin eşit bir şekilde kullanabildiği, herkesin erişimine uygun, farklı fiziksel gereksinimlere sahip bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilen mekanlar olarak tasarlanmaları gerekmektedir.

2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda belirtildiği üzere; engellilerin kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü ve bağımsızlığını kapsayacak şekilde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi, tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması ile topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır. Diğer yandan, dünya çapında önemli bir yeri olan Evrensel Tasarım Merkezi'nde tasarım ve sağlık alanlarından uzmanlarla "Evrensel Tasarımın 7 Prensipleri" belirlenmiştir. Bu prensipler; eşit kullanım, esnek kullanım, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hataları düzeltebilme, düşük fiziksel çaba, yaklaşmak ve kullanım için boyut ve alan olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda Ankara ilinde halka açık kültür merkezlerinin bir kısmı, erişilebilirlik durumlarının, olumlu ve olumsuz özelliklerinin belirlenmesi ve olumsuz kısımlar için kısa sürede uygulanabilecek ekonomik çözüm önerilmesi amacıyla incelenmiştir. Örnekler hem "Engelliler Hakkında Kanun" hem de evrensel tasarım prensipleri açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Evrensel tasarım, kültür merkezi, kültür mekanları, erişilebilirlik, herkes için tasarım, engelsiz tasarım.

ABSTRACT

Culture is the basis of social development. Accordingly, cultural spaces are places where the functioning of social life can be clearly observed, various cultural and artistic activities are carried out, and events that support the increase of intellectual accumulation are hosted. In this sense, these areas should be designed as spaces that all members of society can use equally, and that are accessible to everyone, that can satisfy the needs of individuals with different physical needs.

In 2005, the "Law on the Disabled" (Engelliler Hakkında Kanun) No: 5378 entered into force in Turkey. In this law; the importance of respecting the individual autonomy of persons with disabilities including the freedom to make their own choices and independence, ensuring equal opportunities for them to benefit from all rights and services, and ensuring accessibility for their full and effective participation in society was emphasized. On the other hand, "7 Principles of Universal Design" have been determined with experts from the fields of design and health at the Universal Design Center, which is an important institution worldwide. These principles are defined as equitable use, flexible use, simple and intuitive use, perceptible information, tolerance for errors, low physical effort, size and space for approach and use.

In this context, some of the public cultural centers in Ankara province have been examined in order to determine their accessibility status, positive and negative characteristics and to propose an economic solution that can be applied in a short time for the negative parts. The examples were evaluated both in terms of the "Law on the Disabled" and universal design principles.

Keywords: Universal design, cultural center, cultural spaces, accessibility, design for everyone, barrier-free design.

1. ORCID: 0000-0002-9580-8592
2. ORCID: 0000-0002-7859-609X

1. Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Bilim Üniversitesi, mervesahika.erkan@gmail.com
2. Araştırma Görevlisi, Ankara Bilim Üniversitesi, gulcetuncbilek@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Culture refers to the communication of society, its hierarchical order, and briefly the way of life. When cultural activities are observed, the functioning of social life clearly shows itself. Cultural actions should also be based on an egalitarian approach. Cultural spaces should be designed as spaces that can be used equally by all members of the society, are accessible to everyone, and can meet the needs of individuals with different needs.

Disability, which has various definitions in many different sources, can be generally defined as "having to struggle with difficulties or needing support due to insufficient arrangements in daily life as a result of congenital or acquired physical, sensory, mental or social skills deficiencies or loss" (Çetin, 2020; Tiyek et al., 2016; Yıldız, 2014; WHO; ECHR; Turkey-Legal Gazette, 2009; Law on the Disabled; Accessibility Guide).

There are various laws, regulations and non-governmental organizations in Turkey and abroad for people with disabilities. One of these is the "Law on the Disabled", which came into force in Turkey in 2005. In addition, the requirements of the spaces to be designed based on this law are explained in detail in the "Accessibility Guide". These physical criteria are as the main title: the immediate surroundings of the building, parking lot, building entrances, doors and windows, accessible toilets, horizontal circulation inside the building, vertical circulation inside the building, markings, alarms, tangible surfaces, other areas of use.

On the other hand, "7 Principles of Universal Design" have been determined with experts from the fields of design and health at the Universal Design Center, which is an important institution worldwide. These principles are defined as equitable use, flexible use, simple and intuitive use, perceptible information, tolerance for errors, low physical effort, size and space for approach and use.

In this study, 3 different cultural center buildings were selected from 3 district centers with the highest population in Ankara city center. These districts are respectively; Çankaya, Keçiören and Yenimahalle.

The cultural centers selected from these districts are; Zülfü Livaneli Cultural Center, Neşet Ertaş Culture and Congress Center, Nazım Hikmet Cultural Center. These selected cultural centers were examined in terms of accessibility with two different evaluation systems. The first of these evaluation systems is the 7 Principles of Universal Design, and it has been examined in the form of sub-headings as both the access to the building from the exterior and the interior. The second evaluation system is the spatial qualifications specified in the Accessibility Guide (Erişilebilirlik Kılavuzu) prepared based on the Law on the Disabled (Engelliler Hakkında Kanun).

According to the examinations, the building with the least deficiencies is Nazım Hikmet Cultural Center affiliated to Yenimahalle Municipality, and Neşet Ertaş Culture and Congress Center affiliated with Keçiören Municipality has the most deficiencies. In fact, the problems identified in the buildings; can be solved quickly, easily and economically. A detailed feasibility study should be carried out to determine the needs, and solution plans should be created in the shortest time and in the most efficient way.

By making cultural centers accessible to every individual, it will be possible to participate in society and cultural events in an equal, flexible, simple and appropriate manner. Thus, the ground will be provided for the formation of an environment in which every member of the society participates in social life, develops a sense of belonging to the city, and contributes to the culture by benefiting from the cultural accumulation.

GİRİŞ

Bir toplumun yaşayış temellerini, inancını, dilini, sanatsal-bilimsel yaklaşımlarını, kişiler arasındaki ilişki sistemlerini içeren kültür; çeşitli kaynaklarda farklı tanımlamalarla açıklanmıştır. Toplumun iletişimini, hiyerarşik düzenini kısaca yaşam biçimini belirtir. Kültürün kesin bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Bunun yanında farklı eylemleri içeren kültürel etkinlikler bireyin öncelikle psikolojik ve sosyal, devamında ise sosyo-toplumsal olarak gelişimi için oldukça önemlidir. Bu bağlamda günümüzde kültür mekanlarına verilen öncelik de ön plana çıkmaktadır. Kültür mekanları, kamusal idareye ya da özel girişimlere bağlı olarak varlık gösterebilirler. Her iki durumda da hedef, entelektüel aktivitelerin çoğaltılması, geçmişin öğrenilmesi, yeni kazanımlar elde edilmesi, sanatsal birikimin artırılması gibi faaliyetlerdir ve bu faaliyetlerden “kültürel bir kazanım” ortaya çıkmaktadır.

Kültürel faaliyetler gözlemlendiğinde toplumsal hayatın işleyişi de açıkça kendisini gösterecektir. Kişilerin entelektüel düzeyleri, sosyal davranışları, hangi etkinlik çeşidine daha fazla eğilimleri bulunduğu gibi parametrelerle kültür altyapısını okumak, esasen bir şehri-ilçeyi-mahalleyi ya da sokağı okumak anlamına gelecektir. Diğer yandan tüm kültürel eylemler aynı zamanda eşitlikçi bir yaklaşım temeline dayanmalıdır. Her bireye aynı hizmetin sunulup sunulmadığı ve adil bir kullanım ortamı yaratılıp yaratılmadığı sorgulanmalıdır. Bu anlamda bu alanların, toplumun tüm fertlerinin eşit bir şekilde kullanabildiği, herkesin erişimine uygun, farklı gereksinimlere sahip bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilen mekanlar olarak tasarlanmaları gerekmektedir.

Literatürde “engelli” tanımıyla bahsedilen fiziksel, duyuşsal, algısal ya da sosyal yetersizlikler sebebiyle günlük hayatta zorlanmalara maruz kalabilecek bireylerle ilgili olarak düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak süreç içerisinde doğru tasarım ve yönetim yaklaşımının yalnızca belirli engellere sahip bireyler için değil, aynı zamanda çocuk, yaşlı, bebek arabası kullanımı gibi tanımın doğru karşılığıyla her türden ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte yapılması gerekliliği anlaşılmıştır. Böylece “engelliler için” tanımı yerini “evrensel tasarım” ve “herkes için tasarım” yaklaşımına bırakmıştır. Yine de yasal düzenlemelerde ve önemli kaynaklarda hala engelli tanımının kullanılıyor olması sebebiyle bu çalışmada bu kullanım da yer almaktadır.

“Kent planları ile yapılan mekânsal düzenlemelerde genel olarak engelliler için yeterli hassasiyetin gösterilmediği anlaşılmaktadır. Engelliler, erişilebilirlik kapsamında fiziksel çevrenin ve çeşitli işlevlere sahip yapılara ait mimari çözümlerin yetersiz olması, toplu ulaşım sistemlerinin uygun olmayışı ile eğitim, istihdam, sosyal hayata katılım, iletişim ve bilgilendirme, sosyal destek ve sağlık hizmetlerinden faydalanamama gibi sorunlar ile karşılaşmaktadır. (Tiyek vd. 2016:226.)”

2005 yılında yürürlüğe giren 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanunda belirtildiği üzere; engellilerin kendi seçimlerini yapma özgürlüğünü ve bağımsızlığını kapsayacak şekilde bireysel özerkliğine saygı gösterilmesi, tüm hak ve hizmetlerden yararlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması ile topluma tam ve etkin katılımları için erişilebilirliğin sağlanması esastır. Bu kanun ile açıkça; fiziksel bir engele dayanan ayrımcılığın önüne geçilmesi amaçlanmaktadır. Engelli bireylere yönelik yurtdışında da çeşitli kanunlar, yönetmelikler ve sivil toplum organizasyonları bulunmaktadır.

“Evrensel Tasarım Merkezi” bu organizasyonlar arasında öne çıkanlardan ve dünyada geçerliliği kabul edilen merkezlerden birisidir. Bu merkezde, tasarım ve sağlık alanlarından uzmanlarla geliştirilmiş olan Evrensel Tasarımın Yedi Prensipleri; eşit kullanım, esnek kullanım, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgi, hataları düzeltebilme, düşük fiziksel çaba, yaklaşmak ve kullanım için boyut ve alan olarak belirlenmiştir (Mace,1991) Ülkemizde ise konuyla ilgili olarak en temel dayanak 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanundur. Ancak genel hükümler içeren bu kanuna dayanarak farklı kamu kurumlarının oluşturduğu özel ve detaylı erişilebilirlik gereklilikleri ve standartlarını içeren yönetmelikler bulunmaktadır. Örneğin Büyükşehir Belediyesi Kanununda ve Türk Standartları Enstitüsünde yayınlanan 9111 nolu belgede gereklilikler detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Ancak ülkemizde temel olarak başvuru birincil kaynak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2021 yılında yayınlanmış olan ve Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü sahipliğindeki “Erişilebilirlik Kılavuzu”dur.

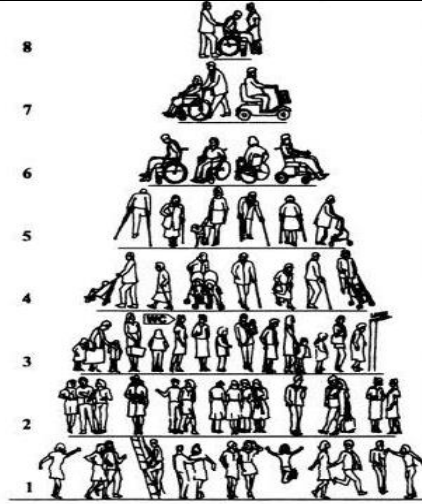
Çalışmanın amacı, yukarıda bahsedilen gerek kültürel bağlamda erişilebilirliğin önemi ile gerekse yasal zorunluluklara dayanarak düzenlenmesi gereken fiziksel mekanların; halen uygulamaya yönelik yanlışlıklara sahip olduğunun belirlenmesi, engelliler için tasarım yerine herkes için ulaşılabilirlik kavramının temel alınmasının vurgulanması temelinde kurgulanmıştır. Ortak mekanlarda daha önemli hale gelen bu erişim özelliklerinin; kamu kurumları ve yerel yönetimlere bağlı kültür merkezlerindeki mevcut durumun belirlenmesi, kısa süreli ve ekonomik çözüm önerilerinde bulunulması ve konuya dikkat çekilerek yeni yapılacak kültür merkezlerinde ilgili hususlara dikkat edilmesi gerekliliğinin vurgulanması amaçlanmıştır.

Engelliliğin Tanımı, Erişilebilirlik Kavramı ve Evrensel Tasarım

Birçok farklı kaynaktan çeşitli tanımlamalar yapılmış olan engelli olma durumunu genel olarak “doğuştan yada sonradan oluşan; fiziksel, duyuşsal (işitme, görme vb.), zihinsel veya sosyal yetilerde eksiklik veya kayıp sonucu, günlük hayatta yetersiz düzenlemeler sebebiyle zorluklarla mücadele etmek zorunda kalmak ya da destek alma ihtiyacı duymak” olarak tanımlamak mümkündür. (Çetin, 2020; Tiyek vd., 2016; Yıldız, 2014; WHO; EHİS; Resmi Gazete, 2009; Engelliler Hakkında Kanun; Erişilebilirlik Kılavuzu)

Erişilebilirlik ise herhangi bir ürün, hizmet, fiziksel veya sosyal çevre ve bilginin; tüm kullanıcı gruplarının kullanımına açık ve eşit olması demektir. Erişilebilirlik kavramının gerçekleştirilebilmesi için evrensel tasarım yaklaşımıyla hareket edilmelidir. (Yıldız, 2014; Tiyek vd., 2016; Sirel ve Sirel, 2017)

“Evrensel tasarım terimini ilk kez gündeme getiren kişi olan Mace evrensel tasarımı “olabildiğince geniş bir kitleye hitap eden ve herkes tarafından kullanılabilen uyum ve özellikli tasarım gerektirmeyen ürünlerin ve çevrenin tasarımıdır” şeklinde tanımlar (Mace vd. 1991). “

Resim 1. Evrensel Tasarım Piramidi (Goldsmith'den aktaran Yıldız, 2014:11).

“Evrensel tasarımın her tür beceriye yönelik olduğunu destekleyen 8 düzeyden oluşan piramide göre 1. Sıra; koşabilen, zıplayabilen, dik merdiven çıkabilen ve rahat bir şekilde dans edebilenlerden oluşmaktadır. 2. Sıra ise erişkin olup, atletik olmayan bir biçimde istediği her yere gidebilen, hareketlerini bağımsız olarak yerine getirebilenlerden oluşmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus; 1. ve 2. sıraların ikisinde de “küçük çocuk”ların olmayışıdır. 3. sırada da normal ve sağlam vücutlu insanlar çoğunlukla mimarlar tarafından ihmal edilen, kamusal alanda yer alan kadınlardan oluşmaktadır. Özellikle kadın tuvaletlerinde erkek tuvaletinden daha az kabin oluşu (pisuar olmadığı için) ve beraberinde uzun bekleme kuyrukları, cinsiyet ayrımcılığından ortaya çıkan bir sonuç doğurmaktadır. 4. Sırada baston kullanan fakat kendilerini “engelli” olarak görmeyen yaşlılar, bebek arabası kullananlar bulunmaktadır. Bu kullanıcılar genel görünüşte kamusal tuvaletleri kullanırken veya merdiven çıkarken engellerle karşılaşmaktadır. 5. Sırada hastanın yatmasını gerektirmeyen bir öze sahip olanlar bulunmaktadır. 3, 4 ve 5. sıradakiler mimarın erişilebilir olması, evrensel tasarım ilkelerine uygun inşa edilmesi durumunda engelsiz sayılabilirler. 6. sırayı bağımsız yaşayan tekerlekli sandalye kullanıcıları, 7. sırayı kamusal alanları kullanabilmek için bir yardımcı ile gezenler, 8. sırayı da çok özel ihtiyaçları olan, kamusal bir alanda en az 2 yardımcı ile dolaşabilen kullanıcılar oluşturmaktadır. 7. ve 8. sıradakiler için ortak tuvaletlere ihtiyaç bulunmaktadır. (Goldsmith akt. Yıldız, 2014:11-12)”.

1. Evrensel Tasarımın Yedi Prensipleri

ABD Eğitim Bakanlığı Ulusal Engellilik ve Rehabilitasyon Araştırmaları Enstitüsü tarafından finanse edilen Evrensel Tasarım Merkezi 1994-1997 yılları arasında “Evrensel Tasarımın Geliştirilmesine Yönelik Çalışmalar” başlığında bir proje yürütmüştür. Bu proje sonucunda bir evrensel tasarım kılavuzu geliştirilmiş olup, evrensel tasarımın 7 prensibi şu şekilde belirlenmiştir: kullanımda eşdeğerlik, Kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgilendirme, hata için tolerans, düşük fiziksel güç gereksinimi ve yaklaşım ve kullanım için uygun mekan ve boyut. Belirlenmiş olan bu prensiplerin hangi alanlarda nasıl ele alınması gerekliliği üzerine de açıklayıcı bir rehber yayınlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: “The Center for Universal Design tarafından belirlenen ilkeler” (Çiftci, 2021:593)

PRENSİPLER	REHBER
1-Kullanımda eşdeğerlik	Bütün kullanıcılar için aynı kullanım şeklinin sağlanması, aynıysa olmuyorsa benzeri ya da eşdeğerinin sunulması, Hiçbir kullanıcıya ayırım yapılmaması veya utandırılmaması, Mahremiyet ve güvenliğin her kullanıcıya eşit olarak sağlanması, Tasarımın her kullanıcıya aynı çekicilikte sunulması.
2- Kullanımda Esneklik	Kullanım yöntemleri konusunda tercih imkanları sağlanması, Sağ ve sol elini kullananlara benzer erişim ve kullanım imkânı sağlanması Doğru ve hassas kullanımı sağlayacak önlemlerin alınması, Kullanıcının hızına uygunluğunun sağlanması.
3- Basit ve Sezgisel Kullanım	Gereksiz karmaşıklığın ortadan kaldırılması, Kullanıcı beklentileri, sezgileri üzerinde durulması, Farklı okuma-yazma düzeyi ve dil bilme düzeyine uygun davranılması, Enformasyon düzeninin önemine göre yoğunlaştırarak kullanılması, İş sırasında veya bitince, etkili uyarıcıların devrede olması üzerinde durulması.
4-Algılanabilir Bilgilendirme	Gerekli bilgilendirmeyi yoğun olarak gösterecek farklı anlatımlara başvurulması (resimli, dokunsal, sözel gibi), Gerekli bilgilendirmenin anlaşılabilirliğinin vurgulanması sağlanmalıdır, Kullanım öğelerinin tanımlanacak şekilde birbirinden ayrılması (yönlendirme ve kılavuz oluşturma) gerekmektedir, Algılama sınırlamaları olanların kullandığı araç ve tekniklere mevcuttan daha iyi olabilecek çözümler geliştirilmelidir.

5- Hata İçin Tolerans	Kullanım öğelerinin tehlikelerinin ve hata payının en aza indirilecek şekilde düzenlenmesi, en fazla kullanılan öğelere en kolay ulaşabilme, tehlikeli öğelerin ortadan kaldırılması, yalıtılması ya da kontrol altına alınmalıdır, Tehlikeler ve olası hatalar konusunda uyarılar yer almalıdır, Hatadan koruyan özellikler sağlanmalıdır, Çok dikkat gerektiren işlerdeki hareketleri sınırlayıcı yaklaşımlar geliştirilmelidir.
6- Düşük Fiziksel Güç Gereksinimi	Kullanıcının doğal vücut pozisyonunda kalarak kullanım sağlanmalı, Kabul edilebilir kullanım gücü harcanacak özellikler üzerinde durulmalıdır, Tekrar eden hareketlerin en aza indirgenmesi, Uzun süreli fiziksel güç harcanmasını azaltacak yaklaşımların geliştirilmesi.
7-Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Mekan ve Boyut	Oturan veya ayakta duran her kullanıcının önemli kullanım öğelerini görebilmesini sağlayacak engelsiz bakış açısı sağlanmalı, Oturan veya ayakta duran her kullanıcının rahatlıkla tüm kullanım öğelerine erişebilirliği sağlanmalı, Farklı el boyutu ve elle kavrama özelliğine uyum sağlanmalı, Kişisel yardım ya da yardımcı araçların kullanımına olanak sağlayacak mekanların, alanların sağlanması gerekmektedir.

2. 5378 sayılı Engelliler Hakkında Kanun ve Erişilebilirlik Kılavuzu

Madde 1’de belirtildiği gibi bu kanunun amacı; engelliliğin önlenmesi, engellilerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunlarının çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri olarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır.

Kanun engelli bireyi 3.maddenin a bendinde “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duysal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” olarak tanımlar.

Bilgi ve tanımların haricinde kanunda genel olarak engellilere yönelik bakım, rehabilitasyon, istihdam ve eğitim-öğretime yönelik gereklilikler belirlenmiştir. Ancak kanun genel olarak bir somut değerlendirme kriteri ve olması gereken ölçütlere yönelik bir açıklama getirmemiştir. Bunun yerine detayları düzenleme sorumluluğu çeşitli kamu kurumlarının sorumluluğuna verilmiştir. Kriterlerin belirlenmesinden sorumlu olan kamu kurumları da kendi mevzuatlarını yayınlamış ve böylece üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirmişlerdir. Tüm bireylerin fiziksel mekana erişebilmesi üzerine Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2021 yılında yayınlanmış olan ve Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü sahipliğindeki Erişilebilirlik Kılavuzu; Erişilebilirlik hakkında şöyle bahseder: “Erişilebilirlik “herkesin, istediği her yere ve her hizmete, bağımsız ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesi”dir. Her yere ve her hizmete; çünkü bireylerin konutlarından, eğitim binalarına iş yerlerine; açık ve yeşil alanlardan, toplu taşıma araçlarından bilgi ve iletişim teknolojilerine kadar tüm alanlara ve tüm hizmetlere erişiyor olması gerekir. Bağımsız ve güvenli olarak; çünkü yapılan düzenlemelerin, verilen hizmetlerin kimsenin yardımı olmadan ve herhangi bir risk oluşturmadan kullanılması gerekir. Herkesin; çünkü erişilebilirlik engelliler için zorunluluk, yaşlıları eklediğimizde gerekliliktir. Toplumdaki herkes için ise konforlu bir yaşam demektir.” Bu kılavuzda mekanın erişilebilirliği ile ilgili fiziksel ölçütler detaylı olarak açıklanmıştır, belirlenen ölçütler ana başlık olarak şu şekildedir: bina yakın çevresi, otopark, bina girişleri, kapılar ve pencereler, erişilebilir tuvaletler, bina içi yatay dolaşım, bina içi dikey dolaşım, işaretlemeler, alarmlar, hissedilebilir yüzeyler, diğer

kullanım alanları.

3. Yöntem

Kültür mekanlarının erişilebilirliğinin toplumun temelinde oldukça önemli bir yere sahip olması sebebiyle bu çalışmada Ankara’da bulunan bazı kültür mekânları erişilebilirlikleri açısından değerlendirilmiştir. Gerek sayıca fazlalık gerek işlev farklılığı gerekse fiziki boyutların eşdeğer olmaması sebebiyle Ankara’daki tüm kültür merkezlerinin incelenmesi mümkün olmamıştır. Bu nedenle Ankara il merkezinin nüfus açısından en büyük üç büyük ilçesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Ankara Valiliği internet sitesinden alınan verilere göre, bu ilçeler büyükten küçüğe Çankaya, Keçiören ve Yenimahalle olarak sıralanmaktadır (URL 1). Bu ilçe belediyelerine bağlı olan ve isminde “kültür merkezi” tabiri bulunan yapılar arasından en fazla kullanıcıya hizmet veren birer adet yapı seçilerek toplamda üç adet yapı erişilebilirlik özellikleri açısından değerlendirilmiştir. İki farklı değerlendirme sistemi ile bu yapılar incelenmiştir. Bunlardan ilk değerlendirme sistemi Evrensel Tasarımın Yedi Prensibi’dir. İkinci değerlendirme sistemi ise, Engelliler Hakkında Kanun’a dayanılarak hazırlanmış olan Erişilebilirlik Kılavuzu’nda belirtilen mekânsal niteliklerdir.

Seçilen yapılardan her biri dış mekan ulaşımı ve iç mekanları hakkında iki farklı tabloda Evrensel Tasarımın Yedi Prensibi üzerinden değerlendirilmiştir. Daha sonra yine her mekan Erişilebilirlik Kılavuzundaki ana başlıklara göre değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde bu değerlendirme tabloları birleştirilerek karşılaştırmalı bir genel değerlendirme yapılmıştır.

Araştırma, amaçlı örneklem belirleme yöntemiyle belirlenen yapılar; temel erişilebilirlik kaynaklarına göre değerlendirilmiştir, bunun yanı sıra çalışmanın değerlendirme aşamasında araştırmacıların gözlemlerine de yer verilmiştir.

4. Alan Çalışması

Yukarıda bahsedildiği üzere belirli kriterlere göre Ankara ilinde seçilmiş olan 3 adet kültür merkezinin erişilebilirlik özelinde mekânsal analizi bu başlık altında verilmiştir. Çalışma alanı olarak; Ankara il merkez ilçelerinden nüfus olarak en büyük olan Çankaya, Keçiören ve Yenimahalle ilçelerinde yer alan ve en fazla kullanıcıya hizmet veren sırasıyla Zülfü Livaneli Kültür Merkezi, Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi, Nazım Hikmet Kültür Merkezi seçilmiştir. Seçilen bu kültür merkezleri iki farklı değerlendirme sistemi ile “erişilebilirlik” açısından değerlendirilmiştir.

4.1. Zülfü Livaneli Kültür Merkezi

Zülfü Livaneli Kültür Merkezi, Çankaya İlçesi Yıldızevler mahallesinde, merkezi bir konumda bulunmaktadır. Yapı düz bir arazide konumlandırılmıştır. Bahçe alanında bulunan eğim, kullanım alanına dahil olmadığı için erişilebilirliği etkilememektedir. Yapının girişinde en büyük erişilebilirlik problemi hissedilebilir yüzey bulunmamasıdır. Bunun haricinde bina yaklaşımı, giriş, karşılama ve dolaşım alanları engelli erişimine uygundur. Dikey dolaşım bir adet asansörle sağlanmaktadır ve alt katta bulunan kurs alanlarına bu şekilde ulaşılabilir. Giriş kattaki sergi salonlarında ise herhangi bir erişim veya boyut engeli bulunmamaktadır. Engelli tuvaleti minimum ölçülerde olmakla birlikte kullanıma uygundur. Görsellerde ilgili yapının fiziki koşulları görülmektedir. Bununla birlikte tablolarda da yapının erişilebilirlik durumu belirtilmiştir.

Resim 2 ve 3: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi yapı kütesi dış görünüş. (URL 2)

Resim 4 ve 5: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi giriş kapısı dış ve iç mekandan görünüş (Kişisel arşiv)

Resim 6 ve 7: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi giriş-kafeterya-ıslak hacim-sergi salonu ilişkisi ve engelli tuvaleti (Kişisel arşiv)

Resim 8 ve 9: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi Mutluluk Sergi Salonunda iki farklı sergi (URL 2)

Tablo 2: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi yapısının dış mekandan yapıya erişiminin incelenmesi

Dış mekandan yapıya erişim	Zülfü Livaneli Kültür Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Yeterli Değil	Farklı kullanıcıların yapıya erişimi eşdeğerdir (yaya yolu ve giriş kapısı) ancak hissedilebilir yüzey bulunmaması sebebiyle görme engelliler için uygun değildir.
Kullanımda Esneklik	Yeterli değil	Bahçe girişi ve bina girişinin birer adet olması sebebi ile bir değişikliğe uygun değildir. Hissedilebilir yüzey bulunmaması sebebiyle görme engelliler için uygun değildir.
Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun	Yapının tek bir girişi olması sebebiyle kullanımı basit ve anlaşılırdır.
Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun	Giriş yönlendirmesi işaretli bilgilendirme içermemekle birlikte fiziksel olarak algılanabilir durumdadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun	Bahçe girişi ve bina girişinin birer adet olması sebebi ile yapı yaklaşımı hataya olanak tanımamaktadır.
Düşük Fiziksel Güç	Uygun	Yapı yaklaşımında herhangi bir kot farkı bulunmaması sebebiyle düşük fiziksel güç harcanarak erişilebilir.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun	Yapı yaklaşımı uygun biçimde ve boyuttadır.

Tablo 3: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi yapısının iç mekan erişilebilirliğinin incelenmesi

İç mekan	Zülfü Livaneli Kültür Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Uygun	Farklı kullanıcıların mekanlara erişimi eşdeğerdir (yatay ve dikey dolaşım, etkinlik alanları).
Kullanımda Esneklik	Uygun	Yapı bölümlenmelerinin boyutları açısından esnek kullanıma uygundur.
Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun	Yapının boyutlarının büyük olmaması sebebiyle kullanımı basit ve anlaşılırdır. Ancak yönlendirme tabelaları yeterli değildir.

Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun	Dolaşım yönlendirmesi işaretli bilgilendirme içermemekle birlikte fiziksel olarak algılanabilir durumdadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun	Yapı kullanımını boyutlarının büyük olmaması ve genel olarak bölümlenmelerin fazla olmaması sebebiyle hataları tolere edebilir durumdadır.
Düşük Fiziksel Güç	Uygun	Yapı dolaşımı iç mekanlarda herhangi bir kot farkı bulunmaması sebebiyle düşük fiziksel güç harcanarak erişilebilir. Dikey dolaşımda asansör kullanımı yeterlidir.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun	Yapı dolaşımı ve etkinlik alanları uygun biçimde ve boyuttadır.

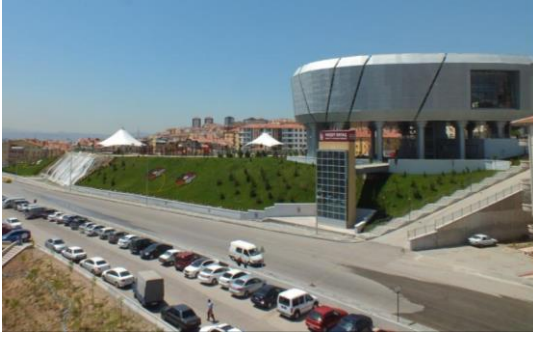
Tablo 4: Zülfü Livaneli Kültür Merkezi yapısının Erişilebilirlik Kılavuzuna göre incelenmesi

Erişilebilirlik Kılavuzu	ZÜLFÜ LİVANELİ KÜLTÜR MERKEZİ	
Otopark	Bulunmamaktadır	Yapı kullanıcıları için bir otopark alanı tanımlanmamıştır.
Yapı Yaklaşımı	Yeterli değil	Otopark bulunmaması sebebiyle yapıya yaklaşım yalnızca yaya olarak yapılabilmektedir.
Yapı Giriş	Erişilebilir	Yapı girişi her bireyin kullanımı için erişilebilir durumdadır.
Yönlendirme	Yeterli değil	Karşılama bankosu bulunmakla birlikte yönlendirme tabelaları yeterli değildir.
Karşılama	Erişilebilir	Karşılama bankosu yapı girişinde erişilebilir konumdadır.
Yatay Dolaşım	Erişilebilir	Yapı içi yatay dolaşım alanlarının boyutları belirlenen ölçülere uygundur.
Dikey Dolaşım	Erişilebilir	Yapı içi dikey dolaşım alanlarının boyutları belirlenen ölçülere uygundur.
Wc	Erişilebilir	Engelli wc konum ve boyut olarak minimum kullanım ölçülerindedir.

Çok Amaçlı Salon	Bulunmamaktadır	Yapı dahilinde bir çok amaçlı salon bulunmamaktadır.
Yeme-İçme Mekanları	Erişilebilir	Giriş alanı ile birincil derece ilişkili olan kafeterya kullanımı erişilebilir durumdadır.

4.2. Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi

Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi, Keçiören Belediyesi, Kuşcağz mahallesinde yer almaktadır. Bölgenin ana arterlerinden Gün Sazak caddesi üzerinde bulunan yapı, yol kotundan oldukça yüksekte konumlandırılmıştır. Yapıya bu kottan yaya olarak erişim oldukça zordur çünkü dikey dolaşım yalnızca merdivenle çözülmüştür. Yapının arka cephesinde otopark bağlantılı olarak konumlandırılmış olan asansör ise kullanım dışıdır. Yapının erişilebilir olmasının sebeplerinden biri budur. Diğer sebep otopark cephesinden yapı girişine araçla yaklaşıldığında dahi sahanlık kotu ile yol kotu arasındaki yükseklik farklıdır ve bu kot aşıldıktan sonra da yapıya yalnızca yürüyen merdiven ile ulaşılabilir. Bu da erişilebilirlik kriterlerine uymamaktadır. Çözüm olarak merdivenler için bir lift ya da asansörün kullanıma açılması gerekmektedir. Ayrıca hissedilebilir yüzey uygulaması eksikliği Zülfü Livaneli Kültür Merkezi'nde olduğu gibi burada da göze çarpmaktadır. Bunun yanında iç mekanlarda gerek dolaşım, gerek işlev alanlarına ulaşım ile ilgili çözümler eksiklik bulunmamaktadır. Görsellerde ilgili yapının fiziki koşulları görülmektedir. Bununla birlikte tablolarda da yapının erişilebilirlik durumu belirtilmiştir.

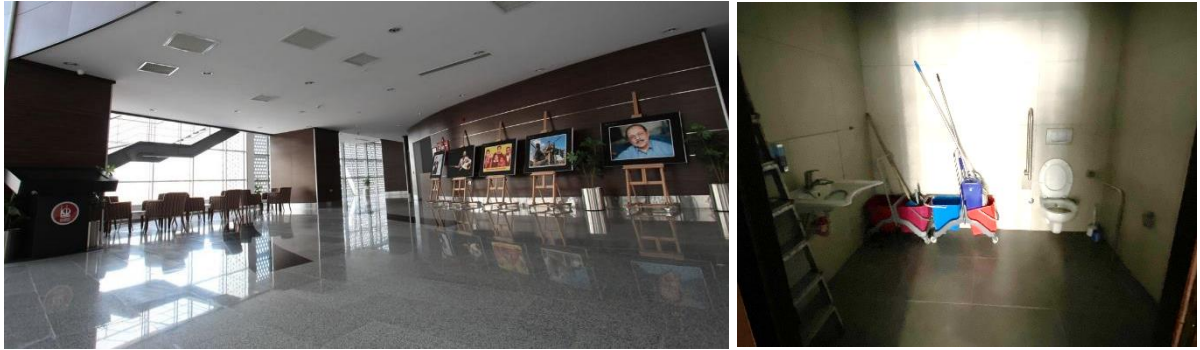
Resim 10 ve 11: Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapı kütle dış görünüş (URL 3)

Resim 12 ve 13: Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapı yakın çevre ve yaklaşım (URL 3)

Resim 14 - 15 ve 16 : Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapı yaklaşımı ve giriş (Kişisel arşiv)

Resim 17 ve 18 : Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapı yaklaşımı ve giriş (URL 3)

Resim 19 - 20 ve 21 : Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi çok amaçlı salon, sahne yakını giriş ve reji yakını giriş (Kişisel arşiv)

Tablo 5: Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapısının dış mekandan yapıya erişiminin incelenmesi

Dış mekandan yapıya erişim	Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Uygun değil	Yapıya erişim, herhangi bir fiziksel engeli olmayan bireyler için bile oldukça zorlayıcı durumda.
Kullanımda Esneklik	Uygun değil	Yapıya erişimde esnek kullanıma imkan tanıyan seçenekler bulunmamaktadır. Yapının tek bir girişi bulunmaktadır ve zemin kotundan yüksekte olan bu giriş için yürüyen merdiven kullanılması zorunludur. Bu durum oldukça kısıtlayıcıdır.
Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun değil	Yapı, zemin kotundan yükseltilmiş olduğundan girişe ulaşan bir çok farklı merdiven bulunmaktadır, bu da algılamada zorluklara yol açmaktadır.
Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun değil	Giriş yönlendirmesi ile ilgili herhangi bir işaretli bilgilendirme bulunmamaktadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun değil	Yapı yaklaşımı birçok farklı merdiven içerdiğinden ve yönlendirme bulunmadığından hataları tolere edebilir durumda değildir.
Düşük Fiziksel Güç	Uygun değil	Yapı yaklaşımında asansörün kullanım dışı olması sebebiyle merdiven kullanımı fazla fiziksel güç kullanılmasını gerektirmektedir, ayrıca tekerlekli sandalye ile erişime de uygun değildir. Herhangi bir rampa veya engelli asansörü bulunmamaktadır.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun değil	Yapı ana girişine ulaşan yürüyen merdivenler sebebiyle yaklaşım ve kullanım için uygun mekan sağlanmamıştır.

Tablo 6: Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapısının iç mekan erişilebilirliğinin incelenmesi

İç mekan	Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Uygun	Farklı kullanıcıların mekanlara erişimi eşdeğerdir.
Kullanımda Esneklik	Uygun	Yapı bölümlerinin boyutları açısından esnek kullanıma uygundur.
Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun	Yapı içerisinde işlev çeşitliliğinin az olması sebebiyle kullanım basit ve anlaşılırdır. Ancak yönlendirme tabelaları yeterli değildir.
Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun	Dolaşım yönlendirmesi işaretli bilgilendirme içermemekle birlikte fiziksel olarak algılanabilir durumdadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun	Yapı içerisinde işlev çeşitliliğinin az olması sebebiyle hataları tolere edebilir durumdadır.

Düşük Fiziksel Güç	Uygun	Yapı dolaşımı iç mekanlarda herhangi bir kot farkı bulunmaması sebebiyle düşük fiziksel güç harcanarak erişilebilir.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun	Yapı dolaşımı ve etkinlik alanları uygun biçimde ve boyuttur.

Tablo 7: Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi yapısının Erişilebilirlik Kılavuzuna göre incelenmesi

Erişilebilirlik Kılavuzu	Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi	
Otopark	Erişilebilir	Yapı kullanıcıları için belirlenmiş olan otopark alanı mevcuttur. Ancak otoparktan yapı girişine erişimde aksaklıklar bulunmaktadır.
Yapı Yaklaşımı	Erişilebilir	Yapı yaklaşımı araçla ve ya yaya olarak mümkündür.
Yapı Giriş	Erişilebilir değil	Yapı girişi yürüyen merdiven sebebiyle erişilebilir durumda değil.
Yönlendirme	Yeterli değil	Karşılama bankosu bulunmakla birlikte yönlendirme tabelaları yeterli değildir.
Karşılama	Erişilebilir	Karşılama bankosu yapı girişinde erişilebilir konumdadır.
Yatay Dolaşım	Erişilebilir	Yapı içi yatay dolaşım alanlarının boyutları belirlenen ölçülere uygundur.
Dikey Dolaşım	Bulunmamaktadır	Yapı tek katlı olmakla birlikte içerisinde sadece çok amaçlı salona girişte birkaç basamak bulunmaktadır ancak çok amaçlı salon için düz bir giriş de bulunmaktadır. Bu sebeple çok amaçlı salona erişimde herhangi bir sıkıntı yaşanmamaktadır.
Wc	Erişilebilir	Engelli wc konum ve boyut olarak erişilebilirlik standartlarını karşılamaktadır.
Çok Amaçlı Salon	Erişilebilir	Yapı dahilinde bir adet çok amaçlı salon bulunmaktadır.
Yeme-İçme Mekanları	Erişilebilir	Giriş alanı ile birincil derece ilişkili olan içecek servis alanı erişilebilir durumdadır.

4.3. Nazım Hikmet Kültür Merkezi

İncelenen yapılar içerisinde en fazla işlev çeşitliliğine sahip ve erişilebilirliği en yüksek olan Nazım Hikmet Kültür Merkezi, iki adet konferans salonunun yanında konservatuar, sergi, müze, eğitim merkezi gibi farklı işlevler için de alanlara sahiptir ve iki adet kafeteryası bulunmaktadır.

Yenimahalle ilçesinde Mehmet Akif Ersoy mahallesi Bağdat Caddesi üzerinde bulunan bu yapı da Neşet Ertaş Kültür Merkezi gibi yol kotundan yüksekte bulunmaktadır. Toplu taşıma ile yol üzerinden erişim pek mümkün olamamakla birlikte otopark girişinden itibaren yapı erişilebilir düzeydedir. Gerek dolaşım, gerek işlev alanlarına ulaşım ile ilgili iç mekan çözümlerinde eksiklik bulunmamaktadır. Yine diğer yapılarda olduğu gibi bu yapıda da hissedilebilir yüzey eksikliği bulunmaktadır.

Görsellerde ilgili yapının fiziki koşulları görülmektedir. Bununla birlikte tablolarda da yapının erişilebilirlik durumu belirtilmiştir.

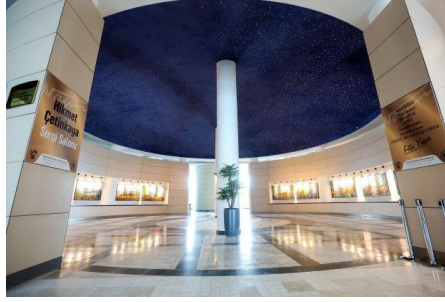
Resim 22 ve 23 : Nazım Hikmet Kültür Merkezi yapı kütle dış görünüş (URL 4)

Resim 24 ve 25 : Nazım Hikmet Kültür Merkezi karşılama alanı ve üst kat dolaşım alanı (Kişisel arşiv)

Resim 26 ve 27 : Nazım Hikmet Kültür Merkezi iki farklı çok amaçlı salon URL 4)

Resim 28: Nazım Hikmet Kültür Merkezi sergi alanı (URL 4)

Tablo 8: Nazım Hikmet Kültür Merkezi yapısının dış mekandan yapıya erişiminin incelenmesi

Dış mekandan yapıya erişim	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Yeterli değil	Farklı kullanıcıların yapıya erişimi eşdeğerdir (yaya yolu ve giriş kapısı) ancak hissedilebilir yüzey bulunmaması sebebiyle görme engelliler için zorlayıcı olabilir.
Kullanımda Esneklik	Yeterli değil	Yapı bölümlerinin boyutları açısından esnek kullanıma uygundur ancak hissedilebilir yüzey bulunmaması sebebiyle görme engelliler için zorlayıcı olabilir.
Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun	Yapının giriş alanlarının kullanımı basit ve anlaşılırdır.
Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun	Giriş yönlendirmesi işaretli bilgilendirme içermemekle birlikte fiziksel olarak algılanabilir durumdadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun	Yapı yaklaşımı hataları tolere edebilir durumdadır.
Düşük Fiziksel Güç	Uygun	Yapı yaklaşımında herhangi bir kot farkı bulunmaması sebebiyle düşük fiziksel güç harcanarak erişilebilir.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun	Yapı yaklaşımı uygun biçimde ve boyuttadır.

Tablo 9: Nazım Hikmet Kültür Merkezi yapısının iç mekan erişilebilirliğinin incelenmesi

İç mekan	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	
Kullanımda Eşdeğerlik	Uygun	Farklı kullanıcıların yapıya erişimi eşdeğerdir (yatay ve dikey dolaşım, etkinlik alanları)
Kullanımda Esneklik	Uygun	Yapı bölümlerinin boyutları açısından esnek kullanıma uygundur.

Basit Ve Anlaşılır Kullanım	Uygun	Yapının boyutlarının büyük ve işlev çeşitliliğinin fazlalığına rağmen kullanımı basit ve anlaşılırdır.
Algılanabilir Bilgilendirme	Uygun	Dolaşım yönlendirmesi işaretli bilgilendirme içermemekle birlikte fiziksel olarak algılanabilir durumdadır.
Hata İçin Tolerans	Uygun	Yapı kullanımı hataları tolere edebilir durumdadır.
Düşük Fiziksel Güç	Uygun	Yapı dolaşımı iç mekanlarda herhangi bir kot farkı bulunmaması sebebiyle düşük fiziksel güç harcanarak erişilebilir. Dikey dolaşımında asansör kullanımı yeterlidir.
Yaklaşım Ve Kullanım İçin Uygun Mekan Ve Boyut	Uygun	Yapı dolaşımı ve etkinlik alanları uygun biçimde ve boyuttadır.

Tablo 10: Nazım Hikmet Kültür Merkezi yapısının Erişilebilirlik Kılavuzuna göre incelenmesi

Erişilebilirlik Kılavuzu	Nazım Hikmet Kültür Merkezi	
Otopark	Erişilebilir	Yapı kullanıcıları için bir otopark alanı tanımlanmamıştır.
Yapı Yaklaşımı	Erişilebilir	Yapı yaklaşımı araçla ve ya yaya olarak mümkündür.
Yapı Giriş	Erişilebilir	Yapı girişi her bireyin kullanımı için erişilebilir durumdadır.
Yönlendirme	Yeterli değil	Karşılama bankosu bulunmakla birlikte yönlendirme tabelaları yeterli değildir.
Karşılama	Erişilebilir	Karşılama bankosu yapı girişinde erişilebilir konumdadır.
Yatay Dolaşım	Erişilebilir	Yapı içi yatay dolaşım alanlarının boyutları uygundur.
Dikey Dolaşım	Erişilebilir	Yapı içi dikey dolaşım alanlarının boyutları uygundur.
Wc	Erişilebilir	Engelli wc konum ve boyut olarak erişilebilirlik standartlarına uygun ölçülerdedir.
Çok Amaçlı Salon	Erişilebilir	Yapı içerisinde bulunan çok amaçlı salonlara erişim sorunu bulunmamaktadır.
Yeme-İçme Mekanları	Erişilebilir	Giriş alanı ile birincil derece ilişkili olan içecek kiosku ve üst kattaki kafe alanının kullanımı erişilebilir durumdadır.

TARTIŞMA

Kültür merkezlerinin erişilebilirliğine yönelik olarak literatürde oldukça fazla çalışma bulunmaktadır. Mekanlara özel olarak yapılan bu çalışmalar araştırma alanı bağlamında birbirlerinden ayrılmakla birlikte temelde bu

çalışmaların sayıca fazlalığının sebebi ülkemizde konuya yeterli önemin verilmemesi olarak değerlendirilebilir. Çalışmaların ayrıştığı bir diğer nokta da değerlendirme kriterleridir. Literatür taramasında görülmüştür ki kültür merkezleri - ya da genel olarak ortak kullanıma yönelik mekanlar- üzerine yapılan erişilebilirlik araştırmaları; evrensel tasarım ilkeleri (URL 5), Erişilebilirlik Kılavuzu, Türk Standartları Enstitüsü'nün belirlediği TS 9111 Nolu yönetmelik (URL 6) (Tiyek vd., 2016), ADA standartları (URL 7), Evrensel Tasarım Standartları Kılavuzu (URL 8) (Tuğluer ve Erken, 2022), Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı, Avrupa Kentsel Şartı'nın Kentlerdeki Özürlü ve Sosyo-Ekonomik Bakımdan Engellilere Yönelik İlkeleri gibi kaynaklara dayanılarak ve ya bu kaynaklardan birden fazlası kullanılarak yapılmıştır (Arslan ve Acar, 2020; Yılmaz vd. 2020; İlkhan Söylemez, 2020; Özkaraca ve İnceoğlu, 2021; Berktaş, 2016; Hanik, 2019; Berkün, 2016). Belirtilen çalışmalar türkiye literatüründe bu çalışmaya en çok yakınsayan araştırmalar olmaları sebebiyle seçilmiştir. Mekansal olarak birbirlerinden ayrışan (üniversites kampüsü, park, kamu yapıları vb.) bu araştırmalar incelenen mekanların eksikliklerinin belirlenmesi ve konuya dikkat çekilmesi noktasında ortaklıklar taşımaktadır.

Literatürde belirtilen eksikliklerin ve uygulama yanlışlarının çözümü noktasında ortak bir denetim mekanizması olması gerekliliği açıktır. Örneğin bu araştırmada tespit edilen eksiklikler kısa sürede ve ekonomik olarak çözülebilecek boyuttadır. Çalışmaların çoğunda belirlenen problemler; zemin malzemesinin uygun olmaması, boyutsal yetersizlik, rampa eğimlerinin fazla olması, çeşitli fiziksel bariyerler, görme engelliler için sesli uyarıların bulunmaması gibi konulardır. Bu sorunlar esasen bina yapım maliyeti içerisinde değerlendirildiğinde toplam bütçenin çok küçük bir kısmına karşılık gelmektedir. Ancak denetim mekanizmalarının eksikliği, ilgili yönetimin konuya ilgisizliği ve ya bilgisizliği, engelli kullanıcılarının mekanlara yönelik görüşlerinin ilgili kişilere ulaşamaması gibi sebeplerle bahsedilen sorunlar baki kalmakta dahası yeni yapılarda da benzer sorunlar inşa edilmeye devam etmektedir. Yapılardaki düzenlemelerin kişilerin çabaları yerine bir denetim mekanizmasına bağlı olması daha önemlidir. Örneğin incelenen yapılardan birinde araştırmacılara eşlik eden yönetim sorumlusu, yapının erişilebilirlik özelliklerine dair bir rapor hazırladıklarını belirtmiş, uygulama için bütçenin ve gerekli işlemlerin henüz tamamlanmadığını ancak yapılacak düzenlemelerin neler olduklarına dair bilgi paylaşımında bulunmuştur. bu yaklaşım yerine yapının inşa aşamasında gerekli kriterlerin belirlenmesi, sürecin buna göre ilerlemesi, hatta çeşitli engel gruplarından bireylerin bu sürece dahil edilmesi önerilmektedir.

SONUÇ

Başkent sıfatıyla Ankara ilindeki kültür sanat etkinlikleri tarih boyunca öncü konumda olmuştur. Ancak bu etkinliklerin yapıldığı mekanların özellikleri genellikle biçimsel ve temel teknik ihtiyaçlar temelinde değerlendirilmiştir. Oysa toplumun temel kültür faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bu yapıların toplumun her bireyine yönelik olarak yani evrensel tasarım prensiplerine ve erişilebilirlik özelliklerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada Ankara ilinin nüfus açısından en büyük üç merkez ilçesinde(Çankaya, Keçiören, Yenimahalle), yerel yönetimlere bağlı olarak işletilen toplamda üç adet kültür merkezi incelenmiştir. İncelemeler her bir mekanın hem yapı yaklaşımı hem iç mekan kullanımı ile ilgili olarak evrensel tasarımın yedi prensibine göre ve ülkemizde yayınlanmış en detaylı erişilebilirlik kriterlerini içeren Erişilebilirlik Kılavuzuna göre ayrı ayrı tablolar ile açıklanmıştır. Her bir kültür merkezi yapısının üç adet inceleme tablosu oluşturulmuştur ve aynı zamanda mekanın niteliklerinin uygun bulunup bulunmama sebepleri de tablolarda detaylıca açıklanmıştır. Yapılan incelemelere göre genel olarak en az eksikliğe sahip yapı Yenimahalle Belediyesine bağlı Nazım Hikmet Kültür Merkezi, en fazla eksikliğe sahip yapı ise Keçiören Belediyesine bağlı Neşet Ertaş Kültür ve Kongre Merkezi'dir.

Yapıların genel olarak en büyük eksiklikleri yapıya erişim ile ilgilidir, gerek toplu taşıma, gerek yaya gerekse araç yaklaşımıyla ilgili olarak yapıların üçünde de benzer problemler bulunmaktadır. Tablolarda da detaylıca bahsedildiği gibi, yapıya erişim problemleri, giriş yollarındaki yönlendirme ve hissedilebilir yüzey eksiklikleri incelenen yapılarda ortaktır. Yine iç mekanlarda da aynı problemler sürmekle birlikte yapıların hepsi dolaşım güzergahı ve boyutları açısından olumlu durumdadır.

İncelenen yapıların tümünün ülkemizde yürürlükte olan Engelliler Hakkında Kanun (2005) 'dan sonra inşa edilmiş olması dikkat çekicidir. Fiziksel mekanların erişilebilirliğine yönelik ölçü ve gereklilikler bu kanun ve kanuna

dayanılarak oluşturulan çeşitli yönetmelik ve kılavuzlarda belirlenmiş durumdayken, uygulamada hem de yerel yönetimlere doğrudan bağlı uygulamalarda bu gerekliliklerin neden planlanmadığı öncelikli sorudur.

Esasen yapılarda belirlenen problemler; çabuk, kolay ve ekonomik yöntemlerle çözülebilir durumdadır. Bir asansörün aktif hale getirilmesi, birkaç yönlendirme tabelası ve zemine monte edilecek hissedilebilir yüzeylerle bu yapıların sorunları kısa sürede aşılabılır durumdadır. Ancak bu noktada önemli olan öncelikle yerel yönetimlerin ve bu yapıların sorumlularının, ikincil olarak da bu yapıların kullanıcılarının bahsedilen eksikliklerin farkında olmasıdır. Detaylı bir fizibilite çalışması yapılarak ihtiyaçların belirlenmesi, en kısa sürede ve en verimli şekilde çözüm planlarının oluşturulması gerekmektedir.

Kültür merkezlerinin her birey için erişilebilir hale getirilmesi ile topluma ve kültürel etkinliklere eşit, esnek, basit ve uygun biçimde katılım mümkün olacaktır. Böylece toplumun her bireyinin sosyal hayata katılım sağladığı, kente aidiyet geliştirdiği, kültürel birikimden faydalanıp karşılığında kültüre katkıda bulunduğu bir ortamın oluşmasına zemin sağlanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun

- Arslan, D., Acar M. (2020). Konya Mevlana Kültür Merkezinin Erişilebilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, "Erişilebilirlik" Özel Sayısı Cilt 2, 285-326. DOI: 10.21560/spcd.vi.821046.
- Berktaş, T. G. (2016). Engelliler için erişilebilirlik: Maltepe Üniversitesi ve Sabancı Üniversitesi örneği. (Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Berkün, S. (2016). Avrupa Kentsel Şartı'nın kentlerdeki özürsüz ve sosyo-ekonomik bakımdan engellilere yönelik ilkeleri ve Bursa kentinde kamu kurum ve kuruluşlarının erişilebilirliği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 61-72.
- Çetin, E. (2020). Türkiye'de Engelli Bireylerin Ulusal Ve Uluslararası Sözleşmeler Bağlamında Eğitim Hakkına Erişimi. *Journal Of Social And Humanities Sciences Research*, 7(53), 1111-1122.
- Çiftçi, S. K., & Kayhan Tunalı, S. (2021). Evrensel Tasarım Kapsamında Kamusal İç Mekânlarda Biçimlenme. *Journal Of International Social Research*, 14(77).
- Goldsmith, S. (2000). "Universal Design, A Manual Of Practical Guidance For Architects", Elsevier P:3.
- Hanik, K. (2019). Erişilebilirliğin Uludağ Üniversitesi Görükle Yerleşkesi Örneğinde İrdelenmesi (Doctoral dissertation, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- İlhan Söylemez, D.,(2020) Tarihi Eserlere Erişilebilirlik: *Konya Tarihi Kent Merkezi Örneği*. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, "Erişilebilirlik" Özel Sayısı Cilt 1,165-191. DOI: 10.21560/spcd.vi.818720.
- Koca, C. (2010). Dünya Engelliler Vakfı (World Handicapped Foundation), Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu.
- Koç, O., (2020). "Erişilebilirlik Kılavuzu", T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Mace, R. (1991). Accessible Environments: Toward Universal Design. Design Interventions: Toward A More Humane Architecture.
- Özkaraca, N., İnceoğlu, M. (2021). Üniversite yerleşkelerinde erişilebilirlik değerlendirmesi: Düzce Üniversitesi Kampüsü örneği. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 9(5), 1891-1908.
- Sirel, A., Sirel, O. Ü. (2017). Bedensel Engellilerin Kent Yaşamına Katılımında "Evrensel Tasarım" Yaklaşımı. *Iv. Ibaness Kongreler Serisi*, Bulgaristan, 558-569.
- Story, M. F. (2001). Principles Of Universal Design. Universal Design Handbook.
- T. Yılmaz, D. Gökçe, F. Şavklı, S. Çeşmeci. *Engellilerin Üniversite Kampüslerinde Ortak Mekanları Kullanabilmeleri Üzerine Bir Araştırma: Akdeniz Üniversitesi Olbia Kültür Merkezi Örneği*.
- Tiyek, R., Eryiğit, B. H., & Emrah, B. A. Ş. (2016). Engellilerin Erişilebilirlik Sorunu ve Tse Standartları Çerçevesinde Bir Araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2), 228.)
- Tuğluer, M., Ekren, E. (2022) Kentsel açık yeşil alanların engelliler için evrensel standartlar kılavuzu kapsamında değerlendirilmesi: Kahramanmaraş Engelliler Sevgi Parkı örneği, *Turkish Journal of Forest Science*, 6(2), 588-603.
- URL 1: <http://www.ankara.gov.tr/>
- URL 2: <https://www.cankaya.bel.tr/pages/8007/ZULFU-LIVANELI-KULTUR-MERKEZI/>
- URL 3: https://www.kecioren.bel.tr/neset_ertas_sanat_ve_gosteri_merkezi-50-tesis.html
- URL 4: <https://www.yenimahalle.bel.tr/ProjeDetay/nazim-hikmet-kongre-ve-sanat-merkezi/45>
- URL 5: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>
- URL 6: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564182>
- URL 7: <https://www.ada.gov/law-and-regs/design-standards/>
- URL 8: <https://worlddisabilityunion.com/images/contents/FILEdabfc04d877ef5e.pdf>
- Yıldız, S. (2014). Türkiyede Turizm Tesislerinde Evrensel Tasarım İlkeleri Üzerine Bilgi Geliştirilmesi, İstanbul Örneğinde İrdelenme.
- Zeyrek Çepehan, İ., Güller, E. (2020). Evrensel Tasarım Kapsamında Herkes İçin Erişilebilir Tasarım. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Erişilebilirlik Özel Sayısı Cilt 2, 383-410